

N:o 75.

Af Herr **A. J. Lyth**: *Om anvisande af ett förslagsanslag för bekostande under vissa vilkor af friplatser vid enskilda elementarläroverk åt obemedlade lärjungar.*

Den omsorg och de kostnader, som Sveriges regering och folk synnerligen under sistförflutna decennier nedlagt på en af vårt lands allra viktigaste undervisningsanstalter, våra elementarläroverk, förtjena visserligen allt erkännande. Huruvida de gjorda uppoffringarne hittills burit sådana frukter, man deraf haft skäl att hoppas, derom torde dock meningarne ännu vara temligen delade.

Medgifvas måste visserligen, att svårigheter, ja många sådana, gifvas icke blott för ett ändamålsenligt *ordnande* af undervisningsväsendet och föreskrifvande huru det bör vara; äfven vid den rent *praktiska* tillämpningen af stadgar och föreskrifter ställa sig många, emellanåt nära nog oöfvervinnliga, hinder och olägenheter i vägen. Bland de viktigaste af dessa är utan tvifvel den alltför stora öfverbefolkningen vid en del af våra elementarläroverk, särdeles i de lägre klasserna. Undanröjdandet af denna olägenhet är en rent ekonomisk fråga. Man har sökt afhjelpa den genom utvidgande af vissa läroverk och inrättande af nya sådana; men behovet är icke väl, så godt sig göra låter, afhjelpt på ett ställe, förr än det uppträder på flera andra. En följd häraf har ock blifvit, att kostnaderna för våra allmänna elementarläroverk på senare tiden alljemt tillvuxit i en oerhörd grad, såsom bevis hvarpå jag ber att få angifva följande siffror.

År 1849, då grunden till elementarläroverkens nuvarande organisation egentligen lades, utgjorde statsverkets utgifter för alla dessa undervisningsanstalter i vårt land 277,715 R:dr 22 sk banko eller något öfver

400,0 kronor. År 1858 hade dessa kostnader redan vuxit till 1,038,741 R:dr 37 öre. För innevarande år utgå statens omkostnader för elementarläroverken med 2,277,042 kronor 56 öre. I den nu framlagda Kongl. propositionen för nästkommande år (1876) äskas ytterligare 111,800 kronor, hvilket belopp Riksdagen svårligen lär kunna neka att lemna.

Häraf visar sig nu, att vår undervisningsbudget för elementarläroverken på de sista 26 åren nära nog sexdubblats. Men denna enorma tillväxt skulle dock tvifvelsutan varit än vida större, om icke på senare tider här och der i de större städerna uppstått enskilda elementarläroverk, som till sig dragit en del af den kunskapsökande ungdom, som eljest vida mer, än som nu skett, skulle öfverströmmat och öfverbefolkat statens läroanstalter eller tvungit att upprätta nya och sålunda förorsakat staten vida större uppoffringar, än som den nu fått vidkännas.

Då dessa enskilda undervisningsanstalter, utan att, så vidt jag vet, hafva erhållit det ringaste understöd af statsverket, förmått att bibringa sina lärjungar ett kunskapsmått, jemförligt med det som vid statens läroverk inhämtas och som slutligen berättigar till medborgarrätt vid våra universitet, så synes det mig ovedersägligen häraf följa, att samhället står i en icke ringa tacksamhetsskuld till dessa enskilda elementarläroverk, åt hvilkas berättigande och gagn sistlidna års Riksdag äfven gaf ett fullt erkännande, då den för sin del medgaf, att tjänstårsberäkning skulle under vissa vilkor förunnas lärarne vid de enskilda elementarläroverken i vårt land.

Emedan nu till följd af sakens natur dylika enskilda läroverk icke kunna uppstå annorstädes än der, hvarest de äro af behofvet verkligen påkallade, och emedan de omöjligen med något hopp om framgång kunna försöka att draga lärjungarne bort från statens kostnadsfria elementarläroverk, för så vidt åtminstone dessa senare äro väl ordnade och skötta; utan då de tvärtom måste anses vara gagneliga för de allmänna läroverken i så måtto, att de öppna sina lärosalar för den ungdom, som statens undervisningsanstalter icke kunna rymma och mottaga, och sålunda göra åtminstone en del extra lärare samt dessa allt annat än ändamålsenliga parallelklasser, för att ej tala om ett eller annat nytt läroverk, i mer eller mindre mån obehöfliga, på samma gång de icke obetydligt bidraga till minskning i vår höga och starkt växande undervisningsbudget; då vidare en ädel täflan emellan de allmänna och enskilda elementarläroverken i vårt land omöjligen kan vara annat än för beggedera högst gagnelig och lifvande samt dertill måste mer än måhända något annat gifva oss ökad erfarenhet rörande bästa sättet för våra elementarläroverks organisation och undervisningsmetoder m. m., samt sålunda kraftigt bidraga till en lycklig lösning af denna högst viktiga fråga, hvarom tankarne ännu i våra dagar, beklagligt nog, synas vara i hög grad delade; så vågar jag till följd af alla dessa skäl

påstå, att det ligger såväl i statens som i sjelfva elementarundervisningens eget välförstådda intresse, att inrättandet af dylika enskilda läroanstalter på de ställen, der de visa sig vara verkligen behöfliga, uppmuntras och understödes.

Svårare torde dock vara att afgöra, huru en sådan uppmuntran bäst och rättast bör lemnas. Såsom ett direkt understöd eller gifva tror jag icke att den bör gifvas, synnerligen därför att ett enskildt läroverk, som i öfrigt vore dertill berättigadt, icke skulle vilja eller kunna emottaga densamma af fruktan att derigenom i mer eller mindre mån förlora något af den oberoende ställning eller af den fria verksamhet, det nu besitter. Deremot anser jag, i likhet med en motionär vid sistlidne riksdag, att det understöd eller uppmuntran, som lemnas enskilda läroverk, bör utgå såsom en ersättning af staten för frielevsplatser vid dessa läroverk åt sådana fattiga, men välbegåfvade flitiga och sedliga lärjungar, hvilka under längre eller kortare tid förut åtnjutit undervisning vid samma läroverk, men som af en eller annan orsak blifvit urståndsatte att sjelfve eller genom sina målsmän bekosta sin fortsatta undervisning.

Då nu hvarje lärjunge vid de allmänna elementarläroverken i vårt land kostar statsverket omkring 180 kronor årligen, så torde ungefär två tredjedelar af denna summa, eller 120—125 kronor, vara det bidrag, som lämpligen borde för närvarande lemnas åt enskildt läroverk för hvarje frielev, hvars undervisning staten der bekostar, och dermed kunde så väl dessa läroverk som staten sjelf finna sig belåtna.

Jag anser slutligen, att ett årligt anslag af 10—12,000 kronor skulle åtminstone för den närmaste framtiden vara fullt tillräckligt för anställande af försök i ofvan antydda riktning.

Att denna summa är att anse såsom en obetydlighet i jemförelse med de understöd staten lemnat och ännu lemnar åtskilliga andra enskilda läroanstalter i vårt land eller med de icke obetydliga belopp, som endast på senare tider blifvit använda på anställandet af åtskilliga försök vid våra allmänna elementarläroverk — det torde vara lätt för hvar och en att inse.

Jag tillåter mig därför att föreslå:

att Riksdagen behagade ställa till Kongl. Maj:ts förfogande ett förslagsanslag af 12,000 kronor att, efter Kongl. Maj:ts pröfning och under de närmare bestämmelser, Kongl. Maj:t kan finna för godt att fastställa, användas till bekostande af friplatser åt obemedlade lärjungar vid de enskilda, af minst 5 klasser bestående, elementarläroverk, som vilja sådana emottaga, med rättighet för Kongl. Maj:t att bestämma ett visst, t. ex. efter lärjungeantalet

proportioneradt, maximum af sådana frielevplatser, samt med rättighet för läroverket sjelft att inom detta maximum årligen bestämma antalet; börande läroverket för hvarje sådan elev utfå en ersättning, som med högst en tredjedel understiger medelkostnaden för hvarje lärjunge vid statens läroverk.

Stockholm den 27 Januari 1875.

A. J. Lyth.

N:o 76.

Af Herr **Per Nilsson** från Christianstads län: *Om tillägg till gällande folkskolestadga i syfte, att hädanefters i hvarje folkskola skall meddelas undervisning i rikets grundlagar m. m.*

Redan vid 1868 års riksdag väcktes af mig motion: »att i stadgan angående folkundervisningen i riket vid 6 § 1 mom. måtte tilläggas: att hvar och en, som vill anses behörig att söka lärarebefattning vid folkskola, skall förete betyg att han eger fullgiltig insigt och ådagalagd färdighet att undervisa äfven i rikets grundlagar, strafflagar och kommunalförordningarne.»

Andra Kammaréns tillfälliga Utskott förklarade i anledning häraf uti utlåtandet n:o 38, intaget i bihanget till Riksdagens protokoll vid nämnda års riksdag, 8:de samlingen 2:dra afdelningen och 2:dra bandet: »att Utskottet uppskattar till fullo andan i mitt förslag, i det att Utskottet inser och behjertar vigten deraf, att hvarje svensk yngling må i skolan vinna någon kännedom om rikets statsförfattning, hvilken hvarje medborgare lofvar att med lif och blod försvara, och om dess lagstiftning, hvars tillämpning möter honom öfverallt i lifvet;» samt att »Utskottet förmenar, att undervisningen i dessa ämnen borde utgöra en vigtig uppgift för den högre folkskolan, framför allt hvad de äldre manliga lärjungarne angår.» För vinnande af detta mål ansåg Utskottet erfordras »dels att lärarne vid dessa skolor kunna undervisa uti ifrågavande ämnen, dels att man erhöle en handbok eller lärobok så